

Motion till riksdagen 2022/23:54

av **Maj Karlsson m.fl. (V)**

Stöd till personer som utsatts för sexuellt våld och exploatering

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3 Inledning.....	2
4 Traumabehandling.....	3
5 Kommersiell sexuell exploatering.....	4
6 Akutmottagning för våldtagna.....	5
7 Prostitution och sexualiserat våld.....	5

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att utveckla utbudet och kunna erbjuda specialiserad traumabehandling och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt lämplig myndighet att utvärdera befintliga metoder rörande uppsökande arbete mot kommersiell sexuell exploatering samt utveckla och implementera nya metoder för att i ett tidigare skede identifiera barn och vuxna som utsätts för kommersiell sexuell exploatering, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge i uppdrag åt Socialstyrelsen att upprätta nationella riktlinjer för barn och vuxna som utsätts för kommersiell sexuell exploatering, eller inkorporera målgruppen i befintliga riktlinjer om mäns våld mot kvinnor, och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt regionerna att inrätta minst en akutmottagning för våldtagna per region och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör förtydliga kommunernas ansvar för att arbeta uppsökande och för tidig upptäckt av prostitution och människohandel för sexuella ändamål och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge kommunerna ett tydligare ansvarsuppdrag i fråga om de sociala stödinsatserna för att hjälpa och stödja personer som har sex mot ersättning och befinner sig i sexuell utsatthet och prostitution, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att utarbeta ett nationellt exitprogram för personer som vill lämna prostitution, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta ett nationellt resurscentrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en nationell handlingsplan mot sexualiserat våld och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem som har förödande och långtgående konsekvenser både för de individer som drabbas och för samhället i stort, i form av såväl mänskligt lidande som utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv. Genom preventivt arbete över tid, på många arenor samtidigt, kan våldet minska. Det arbetet får dock inte ske på bekostnad av stöd och insatser för personer som utsätts eller ställas emot de straffrättsliga regler som gäller. Särskilt sexuellt våld och utnyttjande leder ofta till långvariga psykiska och fysiska problem hos de som utsätts.

Kommersiell sexuell exploatering av barn är när barn utsätts för sexuella handlingar i utbyte mot någon form av ersättning. Genom Lanzarotekonventionen, som Sverige undertecknade 2007 och sedan även ratificerade 2013, har Sverige åtagit sig att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att förebygga alla former av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. Sverige har också åtagit sig att skydda barn samt säkerställa att de personer som möter utsatta har tillräckliga kunskaper om sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. 2021 genomförde Sifo en undersökning kring förekomsten av kommersiell sexuell exploatering bland barn och unga. Undersökningen visar att fyra procent, motsvarande 22 000 barn och unga på nationell nivå, kan ha blivit utsatta för kommersiell sexuell exploatering.¹

Vikten av att säkerställa att specialiserad kunskap finns har identifierats i ett antal utredningar och det har konstaterats att bemötandet är den enskilt viktigaste faktorn för att individer ska våga berätta om utsatthet för sexuellt våld. Bristande kunskap om målgruppens situation och behov leder alltför ofta till att personer inte vågar berätta om sin utsatthet och därmed inte får den hjälp de behöver och har rätt till. Men även i nästa led behöver en förändring ske; utbudet av behandlingsinsatser och mottagningar som kan ta emot människor som utsatts för sexuellt våld och exploatering behöver utökas.

Det har tillsatts utredningar, genomförts kartläggningar och gjorts satsningar inom flera områden som rör mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt våld i ungas partnerrelationer, men det krävs mycket mer.

Vänsterpartiet efterlyser långsiktighet och en gemensam kraftsamling. Det behövs särskilt fler åtgärder för att personer som har utsatts för sexuellt våld och exploatering ska få tillgång till vård och stöd.

4 Traumabehandling

I rapporten Ingen hörde ropen på hjälp² lyfts ett återkommande behov av tillgång till traumabehandling, då mer än varannan utsatt uppger att de inte har fått professionell hjälp med att bearbeta sina upplevelser. Många vittnar om hur människor skickas runt i systemen och hur olika problem behandlas för sig, utan hänsyn till helheten.

Sverige har jämställd hälsa som ett av delmålen i svensk jämställdhetspolitik sedan 2016. En förutsättning för att nå dit är tillgänglig sjukvård av god kvalitet för sexualbrottsutsatta. Istanbulkonventionens expertgrupp riktade 2019 stark kritik mot Sveriges brist på vård anpassad efter sexualbrottsutsattas behov³, och 2020 gav Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)⁴ ut en rapport som bekräftade bilden av behov och brist på tillgång till mottagningar för personer som har utsatts för sexuella övergrepp. I den senare rapporten presenterades förslag på hur vården kunde utvecklas. Regeringen avsatte därefter medel till området psykisk hälsa och suicidprevention för åren 2021–2022 inklusive satsningar på traumavård, förlossningsvården och kvinnors hälsa. Det verkade hoppfullt, men de facto finns inga öronmärkta pengar för specialiserad vård för

¹ <https://child10.org/sifo-22000-barn-unga/>.

² Child10, #intedinhora, Ellencentret (2020). Ingen hörde ropen på hjälp: Vilken hjälp finns för människor som utsätts i prostitution, människohandel för sexuella ändamål och annan kommersiell sexuell exploatering?

³ GREVIO/Inf(2018)15.

⁴ Sveriges Kommuner och Regioner (2020). Vården vid sexuellt våld: Nuläge och vägar framåt.

sexualbrottsutsatta. Konsekvensen av detta har blivit att specialiserad vård inte längre kan erbjudas till de som behöver det. I SKR:s rapport och kartläggning av vården för sexuellt våldsutsatta lyftes Astamottagningen i Umeå som ett positivt exempel på välfungerande vård. Hela 80 procent av patienterna som hade avslutat en behandling hos Astamottagningen mådde så pass mycket bättre att de kunde lämna specialistpsykiatri. Det som framhålls fungera är att skapa trygghet specifikt för målgruppen. Samtidigt har omfattande kritik riktats mot den nyliga omorganiseringen av Astamottagningen, med vissa experter som menar att risken för att patienter inte får rätt vård nu har ökat. För att människor som utsatts för sexualiserat våld och trauma ska våga ta emot hjälp krävs särskilt tillitsfulla relationer. Utan sådana finns det risk att patienter fortsätter att söka vård för andra olika somatiska och psykiska åkommor som egentligen är symtom på våldsutsattheten. Att utveckla specialiserade mottagningar vore därför även en investering som på sikt vore besparande. I synnerhet när vi i dag vet hur utbrett sexualiserat våld och trauma är och vilka följder det får på både ett individuellt och ett samhällsekonomiskt plan.

Regeringen bör vidta åtgärder för att utveckla utbudet och kunna erbjuda specialiserad traumabehandling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Kommersiell sexuell exploatering

De flesta kommuner och regioner har i dag särskilda arbetssätt och metoder riktade mot våldsutsatthet, framför allt i form av olika typer av vård- och behandlingsprogram och rutiner som fungerar som stöd för personal för att upptäcka tecken på våldsutsatthet, ställa rutinfrågor om våld och bemöta våldsutsatta samt rutiner för oros- och polisanmälan. I dessa rutiner hänvisas ofta även till nationella riktlinjer och rutiner, men varken de regionala vårdprogrammen eller de nationella riktlinjerna omfattar begreppet sexuell exploatering. För att barn och unga ska få utrymme att berätta om de har utsatts för sexuell exploatering krävs att vårdpersonal och socialtjänst faktiskt ställer frågor om detta och, inte minst, har kunskap att hantera svaret. Det finns i dag ett utbildningsmaterial om ”sex mot ersättning”, men för att det ska kunna tillämpas behövs rutiner för upptäckt av barn och unga som utsätts för sexuell exploatering och övergrepp. För Vänsterpartiet framstår det som att det finns ett behov av ett förtydligande, för att barn och unga som utsätts för sexuell exploatering rutinmässigt ska tillfrågas om den typen av utsatthet.

Regeringen bör uppdraga åt en lämplig myndighet att utvärdera befintliga metoder rörande uppsökande arbete mot kommersiell sexuell exploatering samt utveckla och implementera nya metoder för att i ett tidigare skede identifiera barn och vuxna som utsätts för kommersiell sexuell exploatering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Unga som utsätts för sexuell exploatering är en allt mer uppmärksammas grupp, men i stället för att de betraktas som utsatta för en våldshandling, liksom i övrigt för målgruppen våldsutsatta kvinnor, är beskrivningen oftast att de själva har en psykiatrisk problematik eller ett självdestruktivt beteende. Detta framkommer bl.a. av Socialstyrelsens olika riktlinjer och rekommendationer, i tolkningen av lagen om vård av unga (LVU) och enligt en kartläggning som Jämställdhetsmyndigheten gjort. I Socialstyrel-

sens handböcker och vägledningar om utredning av barn och unga, orosanmälningar, brottsutsatthet och våldsutsatthet nämns inte målgruppen överhuvudtaget. Den enda konkreta insats som specificeras från socialtjänstens sida är omhändertagande enligt LVU, utifrån definitionen att sexuell exploatering är ett ”socialt nedbrytande beteende”.

För Vänsterpartiet är det orimligt att den enda insats som faktiskt rekommenderas för målgruppen syftar till att tvångsvårda ungdomarna för att de har ett socialt nedbrytande beteende, när de i själva verket har blivit utsatta för våld och övergrepp.

Socialstyrelsens material behöver uppdateras för att ge tydligare vägledning till yrkesverksamma inom socialtjänst och hälso- och sjukvård, som möter unga som utsätts för sexuell exploatering och våld. Det bör finnas angivet vilken evidens som finns för de insatser som rekommenderas och vilka goda exempel som finns på hur utsattheten kan hanteras. Det behövs också ett uppdrag för att utveckla nya metoder för målgruppen.

Regeringen bör ge i uppdrag åt Socialstyrelsen att upprätta nationella riktlinjer för barn och vuxna som utsätts för kommersiell sexuell exploatering eller inkorporera målgruppen i befintliga riktlinjer om mäns våld mot kvinnor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Akutmottagning för våldtagna

I de flesta regioner sker det akuta omhändertagandet efter sexuellt våld i ordinarie verksamheter, på kvinnokliniker, på kirurgmottagningar eller i primärvården. Detta trots att flera regioner ser behov av och även har fattat beslut om att utveckla specifika akutmottagningar för våldtagna. Målgruppen som söker akut vård efter våldtäkt och sexuellt trauma har ofta behov av ett allsidigt omhändertagande, från säkrande av bevis inför en eventuell rättsprocess till medicinsk bedömning och psykosocialt stöd. De fysiska skadorna efter sexuellt våld kan vara allvarliga, men ofta är övriga psykiska symtom kvar under längre tid. Konsekvenserna kan bli att personen som drabbats får posttraumatiskt stressyndrom, ångest, känslor av skuld, skam och självförakt, depression, sömnsvårigheter och olika begränsande rädslor som t.ex. rädsla för att gå ut eller att vara ensam. För att minska lidandet för den som utsatts är tillgänglig vård och omedelbart omhändertagande av stor vikt.

På akutmottagningen för våldtagna på Södersjukhuset i Stockholm anges vinsterna med det särskilda arbetssätt som tillämpas där vara att ett tvärprofessionellt team arbetar tillsammans med helhetssyn och ömsesidig kunskapsutveckling, vilket ger en högkvalitativ vård och trygghet för patienterna. Den breda erfarenheten av rättsmedicinska undersökningar ger vidare stöd åt rättsväsendets arbete och att i stora delar kunna följas åt under hela krisförloppet skapar trygghet för såväl patienter som medarbetare.

För Vänsterpartiet är det självklart att akut vård och omhändertagande ska erbjudas i flera delar av landet. Det är en fråga om rätt till jämlik vård.

Regeringen bör uppdraga åt regionerna att inrätta minst en akutmottagning för våldtagna per region. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Prostitution och sexualiserat våld

I det 40-punktsprogram mot mäns våld mot kvinnor som regeringen presenterade 2021 förekommer mäns kommersiella våld mot kvinnor och barn och det har nyligen givits uppdrag om fortsatt utredning av ett exitprogram. Detta är dock en fråga som Vänsterpartiet har lyft sedan många år och som vi därför anser värd att lyfta fortsatt tills vi sett att förslagen blivit verklighet, särskilt i och med den nytillsatta regeringens apati för mäns våld mot kvinnor. Dessa flickor, tjejer och kvinnor är särskilt sårbara och utsatta samt saknar ofta tillräckligt handlingsutrymme för att på egen hand förändra sin situation. Stödet och skyddet för dessa personer behöver förbättras, i synnerhet eftersom behoven generellt kan vara svåra att upptäcka. Undersökningar har visat att det särskilt finns behov av stöd som anpassas till komplex problematik eftersom risken för utsatthet för sexuellt våld och exploatering ofta ökar med annan underliggande problematik som ekonomisk utsatthet, drogproblem och psykisk ohälsa av olika slag.

Socialtjänsten har ett stort ansvar gällande att identifiera sexuell utsatthet och prostitution samt erbjuda stöd, alternativt hänvisa vidare till en lämplig relevant vård- eller omsorgsinsats eller annan instans. I syfte att säkerställa att de sociala insatserna för att hjälpa och stödja personer som har sex mot ersättning finns och är likvärdiga i hela landet bör kommunernas ansvar förtydligas och utbudet av stödinsatser utvecklas.

Regeringen bör förtydliga kommunernas ansvar att arbeta uppsökande och för tidig upptäckt av prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare bör regeringen ge kommunerna ett tydligare ansvarsuppdrag i fråga om de sociala stödinsatserna för att hjälpa och stödja personer som har sex mot ersättning och befinner sig i sexuell utsatthet och prostitution. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Mål 5 för Agenda 2030 är att uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt. Där ingår att avskaffa alla former av våld mot alla kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet, inklusive människohandel, sexuellt utnyttjande och andra typer av exploatering.

Vänsterpartiet har under lång tid framfört att det behövs samlade kraftåtgärder för att minska prostitutionen och människohandeln för sexuella ändamål.

Utvärderingen av sexköpslagen visade att den kunskap som finns om dessa komplexa frågor är svåröverskådlig och delvis svårbedömd. Detta medför att det är svårt att göra tillförlitliga bedömningar och jämförelser samt försvårar arbetet med utbildning och metodutveckling och utformning av de stödinsatser som krävs för att så effektivt som möjligt kunna bekämpa prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Kvinnor utgör en stor majoritet av dem som utsätts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Här finns även vissa riskgrupper som t.ex. barn och unga med livserfarenheter som gör att de löper större risk än andra att hamna i situationer där de utnyttjas för sexköp, ensamkommande barn, varav den största andelen är pojkar, och unga hbtqi-personer. Andra särskilt utsatta grupper är kvinnor med drogberoende, unga inom institutionsvård och kvinnor på anstalt. Även kvinnor med funktionsnedsättning är som tidigare tagits upp en riskgrupp för övergrepp och utnyttjande.

I handlingsplanen mot prostitution och människohandel⁵ framförs att samverkan är avgörande i arbetet mot människohandel eftersom flera myndigheter och aktörer kan möta samma offer i olika roller. Kunskapsområdet ”sex mot ersättning” utvecklas hela tiden och det tillkommer kontinuerligt ny kunskap om omfattning, arenor och vem som köper och säljer sex. Ökad kunskap för personal inom hälso- och sjukvård och socialtjänst kan minska osäkerheten i yrkesutövandet och därmed bidra till att personer som säljer sex får stöd och hjälp i större utsträckning. Kunskap leder även till ett bättre bemötande, något som är en förutsättning för att kunna nå och hjälpa den här gruppen.

För Vänsterpartiet är det angeläget att personer som vill lämna prostitution ska ges möjlighet till det och att de får ett likvärdigt bemötande och behandling i hela landet.

Regeringen bör ta initiativ till att utarbeta ett nationellt exitprogram för personer som vill lämna prostitution. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I betänkandet av Utredningen om utvärdering av förbudet mot köp av sexuell tjänst⁶ konstateras att det finns flera goda exempel på samverkan mellan myndigheter, såsom mellan prostitutionsgrupperna och polisen, men att det saknas strukturer för samarbete och kunskapsöverföring. Enligt utredningens förslag bör därför ett nationellt centrum med uppgift att leda arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål inrättas.

Vänsterpartiet har under många år motionerat i riksdagen om behovet av att det inrättas ett nationellt resurscentrum mot prostitution. Ett nationellt resurscentrum bör ha den inriktning som föreslås i regeringens utvärdering. En systematisk metodutveckling samt utarbetandet av ett nationellt exitprogram, som det redogörs för ovan, bör även ingå i det nationella resurscentrumets ansvarsområde.

Regeringen bör inrätta ett nationellt resurscentrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sexualiserat våld präglar dagligen flickors och kvinnors liv och rättigheter i Sverige och internationellt, vilket är direkt eller indirekt en del av alla kvinnors vardag. Flera undersökningar visar att flickor och kvinnor medvetet eller omedvetet anpassar sitt liv på olika sätt p.g.a. rädsla för sexuellt våld och kränkningar.

Enligt SKR:s rapport Vården vid sexuellt våld har sexuellt våld en djupgående påverkan på såväl fysisk som psykisk hälsa och flera studier pekar på att det sexuella våldet är utbrett i samhället. Sexuellt våld förekommer i många olika former och sammanhang, exempelvis inom nära relationer, genom överfallsvåldtäkter eller genom sex mot ersättning. Posttraumatiskt stressyndrom förekommer i hög utsträckning bland personer som sökt vård efter sexuellt våld och studier pekar på att sexuellt våld medför en ökad risk för psykiatriska tillstånd som ätstörningar och självskadebeteenden, liksom somatiska tillstånd som fibromyalgi och kronisk buksmärta. Sammantaget pekar studier på att vårdens insatser kan minska risken för att ohälsa utvecklas senare i livet.

Det räcker inte med att bara ändra lagstiftningen för att kunna lagföra dem som hotar, hatar eller sprider integritetskänsligt material på nätet. Vi måste också se hur maskulinitetsnormer och maskulinitet, makt och våld hänger ihop och hur de stereotypa könsrollerna påverkar mäns beteenden och syn på framför allt kvinnor och hbtq-

⁵ Socialdepartementet (2018). Handlingsplan mot prostitution och människohandel (bilaga till regeringsbeslut 2018-02-08 nr II:1).

⁶ SOU 2010:49 (2010). Förbud mot köp av sexuell tjänst: En utvärdering 1999–2008.

personer för att sedan kunna vidta åtgärder för förändring och slutligen uppnå ett samhälle fritt från sexualiserat våld.

Vänsterpartiets fokus är att genomföra åtgärder som kan förebygga sexualbrott, underlätta och förbättra villkoren för de personer som utsätts för sexualbrott samt förbättra och göra rättsprocessen mer rättssäker. Det förebyggande och våldspreventiva arbetet behöver utvecklas och stärkas. Dessutom behöver det psykosociala stödet till dem som blivit utsatta för sexuellt våld förbättras.

Vänsterpartiet anser att det finns ett stort behov av en nationell handlingsplan mot sexualiserat våld som tar ett helhetsgrepp om problemet.

Regeringen bör ta initiativ till en nationell handlingsplan mot sexualiserat våld. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Maj Karlsson (V)

Ida Gabrielsson (V)

Malcolm Momodou Jallow (V)

Isabell Mixter (V)

Daniel Riazat (V)

Karin Rågsjö (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)